

Dr. sc. Arsen Bačić, redoviti profesor
Pravnog fakulteta Sveučilišta u Splitu

**CONSTITUTIONAL DESIGN FOR DIVIDED
SOCIETIES – INTEGRATION OR ACCOMODATION?**

Edited by Sujit Choudhry Oxford University Press, Oxford 2008, p. 474

U knjizi *Democracy in Plural Society* (1977) **Arendt Lijphart** je ocrtao razliku između dva oblika političke zajednice. S jedne strane postoje kulturno homogene političke zajednice, koje nisu opterećene političkim podjelama, a s druge strane pluralna društva – koje takve podjele pritišću. Potonje političke zajednice neki nazivaju i podjeljenim zajednicama (*divided societies*). No, kako su to neki autori nakon A. Lijpharta isticali istaknuti je politolog mješao različitost s političkom podjelom. Jer, podjeljeno društvo kao kategorija političke i ustavne analize nije samo entitet koji je etnički, lingvistički, religiozno ili kulturno različit. Ono što jedno društvo čini podjeljenim društvom je zapravo činjenica da su postojeće razlike politički napadne, odnosno iste predstavljaju ustrajne markere političkog identiteta i temelje političke mobilizacije. Tako se npr. etnokulturalna različitost prenosi u političku fragmentaciju. U podjeljenom društvu politički zahtjevi prelamaju se kroz zrcala etničkog identiteta, pa politički konflikt postaje sinonim s konfliktom između etnokulturalnih grupa. Na koji način podjeljena društva odgovaraju na takve izazove? Ovu intrigantnu komparativističku temu obradio je **Sujit Choudhry**, profesor Pravnog fakulteta Sveučilišta u Torontu s nizom kompetentnih suradnika u jednom od najzbudljivijih izdanja Oxford University Pressa u 2008. godini.

Knjiga ima tri dijela. U prvom dijelu (“Introduction and overview”, p. 3-90) nalazi se tekst **S. Choudrya** (“Bridging comparative politics and comparative constitutional law: Constitutional design in divided societies”, p. 3-40) i tekst **John McGarrya, Brendan O’Leary** i **Richarda Simeona**, (“Integration or Accommodation. The enduring debate in conflict regulation”, p. 41-90). Drugi dio knjige (“Theoretical perspectives”, p. 91-204) sadrži četiri priloga i to tekst: **A. Pattena** (“Beyond the dichotomy of universalism and difference: four responses to cultural diversity”, p. 91-110), **W. Kymlickog** (“The internationalization of minority rights”, p. 111-140); **S. Choudrya** (“Does the world need more Canada? The politics of the Canadian model in constitutional politics and political theory”, p. 141-172), i **R. H. Pildesa** (“Beyond the dichotomy of universalism and difference: four responses to cultural diversity”, p. 173-204). Treći dio (“Case-studies”, p. 205-460) obrađuje karakteristične primjere podjeljenih društava suvremenog svijeta. Tako **J. Bertrand** piše o Indoneziji (“Indonesia’s quasi-federalist approach: accommodation amidst strong integrationist tendencies”, p. 205-232), **J.B. Ejbawah** o Nigeriji (“Integrationist and accommodationist measures in Nigeria’s constitutional engineering: successes and failures”, p. 233-257), **A.E. Emon** o

muslimanskim zemljama (“The limits of constitutionalism in the Muslim world: identity and narration in Islamic law”, p. 258-286), **Y. Ghai i J. Cottrell** o Fidiju (“A tale of three constitutions: ethnicity and politics in Fiji”, p. 287-315), **M. Keating** o Španjolskoj, kataloniji i Baskiji (“Rival nationalisms in a plurinational state: Spain, Catalonia and the Basque Country”, p. 316-341), **J. McGarry i B. O’Leary** o Iraku “Iraq’s constitution of 2005: Liberal consociation as political prescription”, p. 342-368), ponovno **J. McGarry i B. O’Leary** o Sj. Irskoj (“Consociation and its critics: Northern Ireland after the Belfast Agreement”, p. 369-408); **C. Murray i R. Simeon** o Južnoafričkoj Republici (“Recognition without empowerment: minorities in a democratic South Africa”, p. 409-437), i na kraju **S. Tierney** koji je napisao tekst o Škotskoj (“Giving with one hand: Scottish devolution within a unitary state”, p. 438-460). Knjiga ima indeks (p. 461-474).

Struktura ovog izdanja najozbiljnije prihvaća i primjenjuje interdisciplinarni pristup. Ključni dio knjige svakako je poglavlje u kojemu troje poznatih komparativista koji su se ponajviše bavili ustavnim dizajnom u podjeljenim društvima. Tako se u prilogu J. McGarrya, B. O’Learyja i R. Simeona (“Integration or Accommodation. The enduring debate in conflict regulation”, p. 41-90). opisuju dvije različite obitelji ustavnih strategija pogodnih za uporavljanje etnokulturalnom različitošću. Za autore su to integracija i akomodacija. Nakon deskripcije i ilustracija s konkretnim primjerima i varijacijama za svaku grupu, odnosno strategiju autori su ponudili preliminarni zaključak o uspjesima svake od njih u promociji pravde, stabilnosti i demokracije.

Knjiga je u cjelini strukturirana kao niz odgovora na pomenuti tekst. Jednu grupu odgovora obilježava naglašeni teorijski pristup jer su pitanja usmjerena na potragu za odgovorima je li dihotomija između integracije i akomodacije zapravo korektni način razumjevanja izbora ustavnog dizajna za podjeljena društva, i koliko je jedna strategija poželjnija od druge. K tome, u ovoj grupi priloga propituje se i praksa migriranja ustavnih modela za upravljanje etnokulturalnom različitošću, kao i implikacije postojećih praksi za naše razumijevanje debata o ustavnom dizajnu za podjeljena društva. Da bi interdisciplinarnost razgovora bila uvjerljivija ove su priloge uglavnom pisali autori izvan područja komparativne politike (A. Patten, W. Kymlicka, S. Choudhry i R. Pildes). Druga grupa priloga istražuje debatu o integraciji-akomodaciji kroz seriju konkretnih primjera (*case-studies*). Upotreba konkretnih primjera ima važnu funkciju. Oni pomažu pojašnjavanju i izoštravanju našeg razumijevanja ponekad isuviše apstraktnih rasprava između “integracionista” i “akomodacionista”. K tome istraživanje prakse i oblika ustavnih strategija omogućuje uvid u dobre i loše strane (*cost & benefits*) svake od njih. Konačno, primjenljiva i teorijski informirana refleksija o ustavnoj praksi može nas natjerati na preispitivanje uvjerljivosti samih teorija. Ipak, u nekim se priložima sugerira da dihotomija između akomodacije i integracije ne mora uvijek biti dostatna za opis funkcija brojnih ustavnih odredaba u podjeljenim društvima. Priloge koji pak sadrže *case-studies* pripremili su suradnici koji se bave komparativnom politikom i komparativnim ustavnim pravom. Prilozi A. Emona, Y. Ghaia, J. Cottrella i S. Tierneya obuhvaćaju problematiku komparativnog ustavnog prava a prilozi J.

Bertranda, B. Ejobowaha, M. Keatinga, J. McGarrya, B.O'Learyya i C. Murraya komparativne politike.

Rasprava o ustavnom dizajnu podjeljenih društava traje intenzivno već više od dva desetljeća. Dovoljno se je podsjetiti samo dvojice istaknutih imena u toj živoj i otvorenoj raspravi (Arendt Lijphart i Donald Horowitz) i njihovih ideja koje su bile izvor i podsticaj brojnih rasprava o problemima podjeljenih društava. Knjiga je nesumnjivo prilog nastojanju u premošćivanju jaza između - po svemu nepovezane - literature komparativne politike i komparativnog ustavnog prava o ustavnom dizajnu za podjeljena društva. Ipak, čitatelj može samo žaliti zašto problematici Bosne i Hercegovine kao nama susjednog i ekstremno podjeljenog društva *par excellence* nije posvećeno više prostora. U knjizi Bosni i Hercegovini nije posvećena posebna *case-study* pa sporadična pozivanja na odredbe daytonskog sporazuma, poredbene analize koje se tiču decentralizirane federacije, izbornog sustava, diobe vlasti, proporcionalne reprezentacije i politikanstva političkih stranaka ne omogućuju neki određeniji zaključak o njezinom ako ne idealnom, a ono bar dobrom ustavnom dizajnu koji bi za danas i sutra jamčio nesmetani identitet i različitost kao jedinih garancija prosperitetne države i društva.